

БОРДУН

Олеся Володимирівна

УДК 342.56

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ "БЕЗПЕКА СУДОВОЇ ВЛАДИ"

THEORETICAL PREREQUISITES FOR DETERMINING THE CONTENT OF THE CONCEPT OF "SECURITY OF THE JUDICIARY"

викладач, Львівський
університет бізнесу та
права

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.3\(1\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2021.3(1).3)

BORDUN Olesia Volodymyrivna – lecturer, Lviv University of Business and Law

У статті представлено результати дослідження теоретичних передумов визначення змісту поняття «безпека судової влади». Здійснено епістемологічний аналіз поняття на основі словникової інформаційної бази, що стосується відповідного терміну та встановлено особливості його тлумачення з урахуванням значення споріднених термінів у англійській мові. Досліджено практику застосування відповідного терміну у законодавстві. Охарактеризовано передумови розвитку поняття у рамках теорії національної безпеки. Наголошено, що у зв'язку з недостатньою повнотою теоретико-методологічного забезпечення діяльності, пов'язаної з досягненням безпеки судової влади остання не включається у систему заходів, що стосуються національної безпеки держави.

* * *

Introduction. Analysis of the conceptual foundations of the security of the judiciary shows that the content and constituent elements of the concept have not been studied by domestic scholars. To define the definition of "security of the judiciary" it is necessary to explore the theoretical preconditions that affect its content and structure. This will allow us to continue the research work in the direction of formulating a well-founded definition of the concept, which will improve the theoretical and methodological basis for the development of recommendations for improving regulations related to the security of the judiciary.

The purpose of the paper is to generalize the theoretical prerequisites for defining the meaning of "security of the judiciary".

Results. The paper presents the results of the study of theoretical preconditions for determining the content of the concept of "security of the judiciary". The epistemological analysis of the concept based on the dictionary information base concerning the corresponding term is carried out and features of its interpretation taking into account the value of the related terms in English are established. The practice of application of the corresponding term in the legislation is investigated. The preconditions for the development of the concept within the framework of the theory of national security are described. It is emphasized that due to the lack of complete theoretical and methodological support of activities related to the security of the judiciary, the latter is not included in the system of measures related to national security.

Conclusion. The analysis showed that in the conditions of insufficient completeness of theoretical and methodological support of activities related to the security of the judiciary, the latter is not included in the system of measures related to national security, and therefore remains out of the attention of security researchers. In turn, the exclusion of this issue from the agenda of security research does not allow to achieve the proper development of theoretical provisions, which indicates the emergence of a vicious circle. Thus, a promising area of further research is to clarify the content and structure of the concept of "ensuring the security of the judiciary", taking into account the identified theoretical assumptions and trends in judicial law.

Ключові слова: судовустрій, судова влада, безпека судової влади, національна безпека, загрози безпеці судової влади

Keywords: judiciary, judiciary, security of the judiciary, national security, threats to the security of the judiciary

ВСТУП

Аналіз концептуальних засад безпеки судової влади свідчить про те, що зміст та складові елементи відповідного поняття практично не вивчалися вітчизняними вченими. Як слушно зауважує В. Пасічник, поняття «безпека» є базовим для визначення споріднених понять, які є різновидами безпеки залежно від сфери досліджень (як приклад науковець наводить поняття «безпека особи», «суспільна безпека» тощо). Б. Пасічник наголошує: «Часто дослідники у цій сфері відразу переходять до аналізу національної чи міжнародної безпеки та їх складових, належно не з'ясувавши сутнісно-філософське наповнення поняття «безпека» [1, С. 1]. Поясненням цьому може слугувати, зокрема, зауваження В.П. Тихого до того, що зміст безпеки виявляється у різних її видах по-різному, а відтак, різними є і засоби досягнення тих чи інших безпек. Зміст безпеки і засоби її досягнення, зауважує вчений, залежать від багатьох обставин, зокрема від характеру предметів, безпека яких забезпечується, характеру

джерел небезпеки, її ступеня тощо [2, С. 34].

Для визначення поняття «безпека судової влади» слід дослідити теоретичні передумови, що впливають на його зміст та структуру. Це дозволить продовжити пошукову роботу у напрямку формулювання достатньо обґрунтованого визначення поняття, що сприятиме покращенню теоретико-методологічних засад розроблення рекомендацій для вдосконалення нормативно-правових актів, пов'язаних із забезпеченням безпеки судової влади.

МЕТА роботи полягає в узагальненні теоретичних передумов визначення змісту поняття «безпека судової влади».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика дослідження сформована у рамках теорій судовустрою, судового права та концепції безпеки судової влади. У дослідженні використано методи критичного аналізу наукових джерел, структурно-логічний та формально-догматичний методи. Висновки з проведеного дослідження сформовано з використа-

нням методів узагальнення та абстрагування.

Обґрунтування поняття «забезпечення безпеки судової влади», що може лягти в основу стратегії реформ у сфері судової влади у напрямі розвитку організаційно-правового механізму забезпечення безпеки судової влади вимагає докладної характеристики передумов, що склались у концептуальному полі та законодавстві. Відтак, методика дослідження передбачає, по-перше, епістемологічний аналіз на основі словникової інформаційної бази, що стосується відповідного терміну; по-друге, з урахуванням особливостей перекладу терміну на англійську мову – мову міжнародного спілкування та наукових досліджень; по-третє – вивчення практики застосування відповідного терміну у законодавстві.

Джерельною базою дослідження стали нормативно-правові акти та наукові праці з юриспруденції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно з визначенням, запропонованим в Академічному тлумачному словнику, безпека – це стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [3]. Таке ж визначення міститься і у Словнику української мови [4] та Великому тлумачному словнику сучасної української мови. В останньому, крім визначення терміну «безпека», пропонується також тлумачення окремих видів безпеки, а також служби безпеки і техніки безпеки [5]. В Економічному словнику під безпекою пропонується вважати такі створювані системою умови, що гарантують запобігання витіканню конфіденційної інформації, порушенню таємниці, здійсненню диверсій, сприяють збереженню екосистеми та здоров'я людини [6].

В англійській мові термін «безпека» залежно від контексту та виду безпеки може фігурувати у двох основних формах: «safety» або ж «security». Перший термін згідно із Кембріджським словником має значення «стан або місце, в якому ви перебуваєте в безпеці, і вам не загрожує небезпека чи ризик» [7]. У словнику Міріам-Вебстер наведено тлумачення цього терміну як іменника – умови, за якої унеможливлено зазнати або заподіяти шкоду, травму або втрату, а також дієслова – діяльність, що пов'язана з запобіганням провалів, поломок або аварій. У словнику відзначається також, що в якості іменника термін відомий з XIV ст., в якості дієслова – з XIX ст. [8].

Термін «security» має ширше значення та може застосовуватись у різних сполученнях, що вказують на вид безпеки. Цей термін у Кембріджському словнику тлумачиться як захист людини, будівлі, організації або країни від загроз, таких як злочин або напади іноземних країн; група людей, відповідальних за захист будівлі; факт, що певний об'єкт захищений від зникнення [9]. Словник Міріам-Вебстер пропонує тлумачити аналізований термін як якість або стан безпеки. Серед прикладів, що наводяться – свобода від небезпеки (відмічається, що частіше застосовним є термін «safety»); позбавлення від страху чи тривоги; свобода від перспективи звільнення тощо. Другим значенням є «те, що захищає» – заходи, вжиті для захисту від шпигунства чи саботажу, злочину, нападу чи втечі; організація чи відділ, завданням якого є забезпечення безпеки [10].

Попри досить широке застосування терміну «безпека» у законодавстві, його тлумачення наводиться лише у підзаконних нормативних актах та окремих міжнародних договорах. Визначення термінів виявлено із застосуванням сервісу «Термінологія законодавства», що є складовою офіційної бази даних «Законодавство України» та розміщується на офіційній сторінці Верховної ради України у мережі Інтернет. Оскільки питанням, що досліджується у даному підрозділі є не так варіації визначення терміну «безпека» у законодавстві, а ті його особливі аспекти, що мають бути враховані при формулюванні визначення «безпека судової влади», ми до певної міри абстрагуємось від галузевої специфіки нормативних актів, що містять відповідне визначення. Перелік знайдених варіацій та їх джерела містяться на сторінці сервісу «Термінологія законодавства» [11].

Отже, у підзаконних актах термін безпека тлумачиться як:

- відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища;

- відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу;

- відсутність недопустимого ризику, пов'язаного з можливістю спричинення шкоди та/або нанесення збитку;

- комплекс заходів, а також людські і матеріальні ресурси, які призначені для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання та інших протиправних посягань;

- властивість об'єкта забезпечувати відсутність ризику завдання шкоди здоров'ю людей, майну та навколишньому середовищу;

- відсутність ризику, пов'язаного з можливістю спричинення шкоди та/або нанесення збитку;

- стан, в умовах якого ризик шкоди чи ушкодження обмежений до прийнятного рівня;

- відсутність загрози життю, здоров'ю людей, майну, тваринам, рослинам і довкіллю, що перевищує граничний ризик;

- запобігання використанню вибухових матеріалів, що суперечить закону та загрожує громадському порядку;

- запобігання використанню, що суперечить закону та загрожує порядку.

Бачимо, що наведені визначення є вкрай різноплановими, однак мають певні характерні риси, що можуть враховуватись залежно від виду безпеки, що стає предметом дослідження та подальшого регулювання (забезпечення).

По-перше, стосовно суті безпеки, спостерігаються тлумачення відповідного терміну для позначення стану, властивості чи властивості об'єкта, а також комплексу заходів та дій з запобігання настанню небажаної події.

По-друге, для позначення подій, настання яких є небажаним, а попередження свідчить про досягнення безпеки застосовуються різні терміни – загроза, ризик, протиправне посягання.

По-третє, деталізація груп небажаних подій здійснюється

нюються залежно від виду безпеки. Такі групи можуть об'єднувати шкоду особистості або групі людей, майнову шкоду, шкоду об'єктам довкілля, а також правопорядку (суперечність закону) і громадському порядку.

По-четверте, в окремих правових актах спостерігається застосування абсолютних та відносних оцінок шкоди, запобігання якій свідчить про безпеку. Зокрема, йде мова про формулювання «відсутність ризику», що є свідченням абсолютної неприпустимості настання небажаної події, або ж відсутність шкоди, що «перевищує граничний ризик» чи ризик, який «обмежений до прийняттого рівня».

Так, доходимо проміжного висновку стосовно того, що у визначенні поняття «забезпечення безпеки судової влади» слід припускати можливість модифікації окремих елементів залежно від особливостей елементів, що входять до змісту вказаного поняття. Подальша деталізація визначення та змісту поняття забезпечення безпеки судової влади вимагає поглиблення теоретичних знань за цим напрямком, що здійснимо на основі огляду пов'язаних наукових джерел.

Слід відзначити, що у теоретичному плані категорія безпеки досліджувалась досить широко як у рамках юриспруденції, так і суміжних наук. Погоджуємось із твердженням О. Полторакова стосовно того, що «Безпека» є міждисциплінарною категорією, синтетичним суспільствознавчим поняттям, що змушує дуже широко тлумачити цю категорію» [12, С. 19]. Багатоплановість застосування відповідного терміну проявляється і у висловленій О.А. Чуваковим тезі доцільності тлумачення категорії безпеки як необхідну умову життєдіяльності індивіда, стабільного існування і функціонування держави і суспільства, прогресивного розвитку людської цивілізації [13, С. 119].

Станом на нинішній час поняття «безпеки» досить активно розвивається у рамках теорії національної безпеки. У зв'язку з цим у ході подальшого теоретичного аналізу доцільним вважаємо не лише встановлення змісту поняття «безпеки судової влади», але й його місце у системі понять, пов'язаних з національною безпекою.

Навіть за сучасних умов глобалізації та активного політичного діалогу між країнами, скерованого на вирішення існуючих проблем та суперечностей у спосіб, що не передбачає прямих військових дій, найбільш важливим питанням залишається забезпечення національної безпеки. Національна безпека держави є, з одного боку, умовою суверенітету, а з іншого – засновується і впливає на комплекс взаємопов'язаних заходів, що мають значення не лише у міжнародних відносинах, але й інтегруються у суспільні відносини всередині країни.

Водночас С.Є. Горбатюк зазначає, що сучасні тенденції у розвитку змісту поняття безпеки пов'язані зі зміною ціннісної парадигми національної безпеки від воєнно-політичної доктрини до концепції сталого розвитку, розширення змісту поняття національної безпеки з виділенням її невійськових сегментів [14, С. 34]. О. Корнієвський підкреслює, що зміст концепту суспільної безпеки (безпеки суспільства) багато у чому обумовлений тлумаченням наукою категорії «безпека» як захищеність стану суспільних відносин, що забезпечує прогресивний розвиток суспільства у конкрет-

них історичних і природних умовах, від загроз, джерелом виникнення яких є внутрішні і зовнішні суперечності, штучно створені перешкоди прояву активності та ініціативи людей [15, С. 106]. В.А. Ліпкан пропонує тлумачити систему забезпечення національної безпеки як систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативних-розшукових, кадрових, науково-технічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту населення України, ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки України [16].

Як свідчить аналіз Закону України «Про національну безпеку України», питання забезпечення безпеки судової влади безпідставно, на нашу думку, не згадується у цьому Законі. Органи судової влади, відповідно до абзацу 2 ч. 1 ст. 4 Закону, віднесено до системи цивільного контролю, вони здійснюють судовий контроль відповідно до положень ст. 9. Відповідно до цієї статті рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, посадових і службових осіб може бути оскаржено у суді, а контроль за виконанням судових рішень здійснюють суди. Також ч. 2 ст. 11 Закону встановлено, що громадяни, які вважають, що їх права, свободи чи законні інтереси порушено рішеннями, діями, бездіяльністю складових сектору безпеки і оборони чи їх посадових осіб, мають право звертатися до суду. Закономірним питанням, що виникає у цьому контексті, є те, чи не має розглядатись в якості загрози національній безпеці загроза судовій владі, органи якої залучені до заходів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки? Дане питання, безумовно, виходить за межі предмету нашого дослідження, однак є перспективним для подальших досліджень.

Недостатньо уваги питанню безпеки судової влади приділяється і у Стратегії національної безпеки України, що є згідно з ч. 1 ст. 26 основним документом довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. На час підготовки дисертаційного дослідження останнім документом є Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 [17].

Відповідно до назви цієї Стратегії важливий акцент у ній здійснено на особистій безпеці людини. Як це позначається на позиціонуванні діяльності із забезпечення безпеки судової влади у системі заходів забезпечення національної безпеки? Поглянемо на п. 46 Стратегії, що розпочинається наступним положенням: «Громадянин має відчувати себе у безпеці». Відтак, одним з обов'язків, визначених за державою з метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання, встановлено ефективний доступ до правосуддя, вдосконалювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, судовий розгляд кримінальних проваджень та виконання призначених судами пока-

рань. Слід відзначити, що у цьому ж абзаці фігурує й така частина, як «забезпечувати прозорість, підзвітність державних органів, добросовісність посадових (службових) осіб», іншими словами навіть обов'язок щодо продовження судової реформи до певної міри піддався дифузії та об'єднанню з адміністративною реформою, що не може не викликати занепокоєння.

Не менш парадоксальним є й розміщення властивих судовій реформі заходів – «удосконалити законодавство про організацію судової влади та забезпечити справедливе правосуддя» у пункт, яким ставиться завдання «гарантування достатку й безпеки громадян, що потребує ресурсів, які в умовах залучення та ефективного використання зовнішніх джерел можуть забезпечити стає і динамічне економічне зростання».

ВИСНОВКИ

Наведений аналіз засвідчив, що в умовах недостатньої повноти теоретико-методологічного забезпечення діяльності, пов'язаної з досягненням безпеки судової влади остання не включається у систему заходів, що стосуються національної безпеки держави, а отже, і залишається поза увагою дослідників-безпекознавців. Зі свого боку виключення цього питання з порядку денного безпекових досліджень не дозволяє досягнути належного розвитку теоретичних положень, що свідчить про виникнення замкненого кола.

Так, перспективним напрямом подальших досліджень є уточнення змісту та структури поняття «забезпечення безпеки судової влади» з урахуванням виявлених теоретичних передумов та тенденцій змін у судострійному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Пасічник В.М. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_7_7
2. Тихий В.П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 31-46.
3. Безпека. URL: <http://sum.in.ua/s/bezpeka>
4. Безпека. Словник української мови у 20 т. URL: <https://slovnuk.me/dict/newsum/bezpeka>
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
6. Безпека. Економічний словник. URL: https://slovnuk.me/dict/economics_dict/bezpeka
7. Safety. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/safety>
8. Safety. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/safety>
9. Security. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/security>
10. Security. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/security>
11. Термін «Безпека». Термінологія законодавства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1742>
12. Полтораков О. Реконцептуалізація поняття «безпека» в сучасному політико-політологічному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5(38). С. 19-28.
13. Чуваков О.А. Безпека: соціально-політична сутність поняття. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 119-123.

14. Горбатюк С.Є. Еволюція феномену безпеки: від стародавніх політико-правових учень – до сучасної наукової думки. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія: Державне управління*. 2016. № 2. С. 28-35.

15. Корнієвський О. Концепт суспільної безпеки: сучасний науково-експертний дискурс. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Вип. 21 С. 103-107

16. Ліпкан В.А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т. 2. № 4. С. 57-60.

17. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

References

1. Pasichnyk V.M. Philosophical category of security as the basis of a new paradigm of state management of national security. *Democratic governance*. 2011. Issue 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_7_7 (in Ukrainian).
2. Tykhyi V.P. Human security: concept, legal support, meaning, types. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2016. № 2. pp. 31-46 (in Ukrainian).
3. Security. URL: <http://sum.in.ua/s/bezpeka> (in Ukrainian).
4. Security. Dictionary of the Ukrainian language in 20 vol. URL: <https://slovnuk.me/dict/newsum/bezpeka> (in Ukrainian).
5. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 250 000 / ed. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun, 2005. 1728 p. (in Ukrainian).
6. Security. Economic dictionary. URL: https://slovnuk.me/dict/economics_dict/bezpeka (in Ukrainian).
7. Safety. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/en/словарь/английский/safety>
8. Safety. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/safety>
9. Security. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/security>
10. Security. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/security>
11. The term "Security". Terminology of legislation. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1742> (in Ukrainian).
12. Poltorakov O. Reconceptualization of the concept of "security" in modern political and political discourse. *Political management*. 2009. № 5 (38). pp. 19-28. (in Ukrainian).
13. Chuvakov O.A. Security: the socio-political essence of the concept. *Constitutional state*. 2014. № 18. pp. 119-123. (in Ukrainian).
14. Horbatiuk S.Ye. The evolution of the security phenomenon: from ancient political and legal scholars to modern scientific thought. *Bulletin of the National Academy of Public Administration at the President of Ukraine. Series: Public Administration*. 2016. № 2. pp. 28-35. (in Ukrainian).
15. Kornievskiy O. The concept of public safety: modern scientific and expert discourse. *Ukrainian national idea: realities and prospects of development*. 2008. Issue. 21. pp. 103-107 (in Ukrainian).
16. Lipkan V.A. The concept of national security of Ukraine. *Law and Security*. 2003. Vol. 2. № 4. pp. 57-60. (in Ukrainian).
17. National Security Strategy of Ukraine "Human Security - Country Security": approved by the Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (in Ukrainian).